

Populizmus- HZDS a SMER

Barbora Chamulová

2009

Populizmus- HZDS a SMER

BAKALÁRSKA PRÁCA

Barbora Chamuová

Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií v Bratislave

Bakalársky študijný program: Liberálne štúdiá

Študijný odbor 3.1.6 Politológia

Vedúci/školiťel' bakalárskej práce

Samuel Abrahám, PhD

BRATISLAVA 2009

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a použila uvedené
pramene a literatúru.

V Bratislave, dňa 30.4. 2009

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som rada poďakoval svojmu konzultantovi Samuelovi Abrahámovi, PhD za cenné rady a pripomienky pri písaní tejto práce.

Abstrakt:

Hlavnou úlohou tejto práce je analýza strany HZDS a SMER. Cieľom analýzy je vyvrátiť alebo potvrdiť tvrdenie, či tieto strany môžeme považovať za populistické. Aby bolo možné poskytnúť takúto analýzu, venuje sa práca vo svojom začiatku vývojom a hlavnými teóriami populizmu. Nosnou teóriou o populizme na základe, ktorej bola analýza strán uskutočnená, je teória populizmu M. Canovanovej. Ďalšími kľúčovými časťami práce je stručný vývoj strany, analýza programového a ideového smerovania strán a samotná charakteristika populizmu týchto strán. V závere sa práca zaoberá komparáciou populizmu strán HZDS a SMER a porovnaním národného populizmu strán HZDS, SMER a SNS. Nakoniec sa práca venuje výsledkom analýzy, ktoré poukazujú na rozdielne ale i spoločne črty populizmu skúmaných strán a na základe ktorých označuje tieto strany za populistické.

Obsah:

1.Úvod.....	7
2. Populizmus.....	10
3. HZDS	16
3.1 Strana HZDS.....	16
3.2 Nejasné programové smerovanie.....	19
3.3 Populizmus HZDS.....	22
4. SMER.....	24
4.1 Strana SMER.....	24
4.2 Stanovy a programové tézy SMERu.....	26
4.3 Populizmus SMERu.....	28
5 Porovnanie SMERu, HZDS a SNS.....	29
5.1 Porovnanie populizmu HZDS a SMER.....	29
5.2 Národný populizmus.....	31
6 Záver.....	35
7 Bibliografia.....	36
8 Vysvetlivky.....	38

1. Úvod

Populizmus je fenomén, s ktorým sa stretávame v súčasnosti dennodenne. Či už je to prostredníctvom médií alebo v našej bežnej komunikácii. A dovolím si tvrdiť, že v drvivej väčšine je to pojem používaný predovšetkým v nepriaznivom, negatívnom zmysle. Akoby sa v dnešných dňoch stalo moderné pomenovávať politikov, či ich strany za populistov. Akoby niektoré z tých vyhlásení, ktoré sa nám nepáčia musia byť zákonite populistické reči. Pri týchto úvahách sa objavuje však viacero otázok.

Je populizmus fenoménom, ktorý sa stal súčasťou jedine dnešného moderného sveta, alebo siahajú jeho korene o niečo hlbšie ako len do 21. storočia? Dá sa presne definovať čo populizmus vo svojom pojme skrýva? Dokážu sa nájsť nejaké spoločné charakteristiky či pravidlá, pomocou ktorých sa vie ukázať prstom na populistov, populistické strany i populistické reči? Kto je skutočne populista?

A práve preto sa táto práca usiluje o krátky prierez dejín populizmu a zároveň i o charakterizovanie pojmu samotného. Snaží sa nájsť spoločné znaky populizmu, ktoré by sa vedeli vo všeobecnosti aplikovať na niektoré politické strany na Slovensku, ktoré by sa na základe týchto faktov dali skúmať ako populistické.

Populizmus hýbe okrem svetovej politiky aj slovenskou politickou scénou po páde komunistického režimu po '89. Dôkazom čoho sú aj obvinenia slovenských politických predstaviteľov z populistických rečí, či pomenovávaní politických strán ako za populistické. A práve takéto správanie politikov sa stalo dôvodom, ktorý naštartoval myšlienku zaoberať sa slovenskou politickou scénou a zobrať si pod drobnohľad dve najúspešnejšie politické strany slovenskej politiky od vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

Prvá časť tejto práce sa sústreďuje na teórie populizmu a hneď v úvode upozorňuje na zložitosť charakterizovať populizmus. Ponúka krátky historický prierez udalostí, ktoré sú späté s týmto pojmom a predstavuje niekoľko definícií rôznych odborníkov pojmu samotného. Čo je však dôležité, hlavným cieľom prvej časti je pokúsiť sa nájsť populistické znaky, ktoré umožnia pomenovať strany či politikov ako za populistických.

Druhá časť sa zameriava na stranu HZDS a ponúka krátky vývoj tejto strany, ale kľúčovým zámerom je poskytnúť príklady a črty, ktoré môžeme označiť za populistické. Táto práca sa snaží poukázať, že strana HZDS od svojho vzniku nemá jasné programové a ideové smerovanie. Zároveň ukázať, že počas obdobia svojej vlády a doby najsilnejšej podpory občanov (1994- 1998), sa jej svojim spôsobom vládnutia podarilo vytvoriť si veľa odporcov a podotknúť na paradox, že na druhej strane dokázala pritiahnúť i veľa prívržencov. Zároveň je tu snaha o zistenie, či Vladimíra Mečiara môžeme označiť ako za charizmatického vodcu, ktorý sa opiera predovšetkým o národné cítenie občanov, čím sa HZDS zdanlivo zaraďuje medzi pravicové strany. Je tu teda snaha zistiť, či sa môže označovať táto politická strana za populistickú a zároveň poukázať aj na populistické výroky Vladimíra Mečiara.

Tretia časť je venovaná strane SMER, kde je v úvode poskytnutá krátka história tejto strany. Pri SMER-e je snahou poukázať na to, ako počas svojho pôsobenia menil svoju politickú líniu, ponúknuť náhľad na nestálosť tvrdení jeho predsedu. Ďalej sa táto časť zaoberá vyhláseniami a konaním samotného Roberta Fica, pretože dôležitým cieľom je i tu cez tieto kroky skúmať, či strana Smer je stranou populistickou.

V záverečnej kapitole sa porovnávajú ciele, rétorika a činy strán SMER, HZDS a SNS. Snaha o syntéze v tejto časti je – napriek ideologickým rozdielnostiam – nájsť spoločné a rozdielne črty. Zámerom je cez ich charakteristiku nájsť znaky, ktoré sú spoločné či rozdielne a dali by sa nazvať populistickými. Zároveň je však táto charakteristika doplnená komparáciou

samotných strán medzi sebou ako, aj porovnaním s inými súčasnými slovenskými politickými stranami.

Snahou tejto práce je skúmať, či činy a rétorika troch strán na slovenskej politickej scéne – SMER, HZDS a SNS – zapadajú do schémy teórie populizmu. Napriek svojej odlišnosti, ideologickému zameraniu táto práca identifikuje spoločne prvky, ktoré sú charakteristické pre rôznorodé populistické strany.

2. Populizmus

Ako tvrdí Julian Popov: „populistické obviňovanie sa stalo novým populizmom“

Toto obviňovanie sa však nevyužíva jedine na odstraňovanie politickej konkurencie, pretože populizmus ma za cieľ aj presadzovanie politickej identity a determinovať oponentov prehlasovaním: „my sme iní, my nechceme robiť čo chcú oni...“. Vtedy sa vlastne populizmus stáva robením sľubov, ktoré nevedia byť naplnené. Tieto populistické apely sú považované za krátko vidiace, nakoniec bezvýznamné a náchylné meniť okolnosti a sú práve veľkým opakom strategických vízií.ⁱ Populizmus sa teda v dnešnej dobe stáva akousi nálepkou, ktorá sa lepí oponentom na ich zdiskreditovanie.

Slovičko populizmus sa v našom dennodennom živote používa nespočetnekrát. A tu sa nám vyskytuje otázka, či vôbec dnešný svet a jeho ľudia v presne vedia, čo tento termín znamená. Pri pokuse objasniť definíciu populizmu treba hneď na začiatku dodať, že mu v podstate stále chýba jednoznačný a jasný politický význam. História slova ľud (populus) siaha až do starovekého Ríma, kde sa tento výraz, termín používal v najrôznejších situáciách, ale nenachádza sa tu nič, čo by mohlo analyzovať modernú politiku.

Z 20. storočia sa nenachádzajú žiadne klasické texty alebo prinajmenšom texty uznané ako kľúčové, ktoré by mohli slúžiť ako spoločný referenčný rámec pre všetky výskumy tohto fenoménu. Ale i napriek tomu dejiny populizmu poukazujú na to, že toto slovo sa nie vždy používalo iba v negatívnych významoch.ⁱⁱ

Termín populizmus sa využíval aj na opis ruských „národnikov“ 19. storočia. Narodníci boli súčasťou ruského revolučného hnutia v 19. storočí, v ktorom si časť radikálne orientovanej ruskej inteligencie romantizovala roľníkov v nádeji, že vybudujú novú socialistickú spoločnosť

založenú na prežívajúcich tradíciách komunálneho roľníctva v rurálnom Rusku. Mnohí mladí intelektuáli prichádzali za „ľudom“ do vidieckych oblastí, aby kázali evanielijum agrárneho socializmu. Keď bolo zrejmé, že ruské roľníctvo nereaguje na ich propagandu, toto hnutie postupne upadalo a časť členov sa uchýlila k terorizmu. A treba dodať, že slová narodničestvo a narodnik sa prekladajú do všetkých najdôležitejších európskych jazykov ako populizmus a populista. Tento agrárny populizmus označoval teda skupinu radikálnych hnutí a socioekonomických doktrín, ktoré obraňujú záujmy roľníkov a drobných farmárov.ⁱⁱⁱ

História populizmu je spájaná aj so vznikom strany s názvom Ľudová strana, ktorej sa podarilo zjednotiť hnutie nazývané „populizmus“, ktorého odporcovia sa hrdili titulom „populisti“. Jej voliči boli najmä farmári a predovšetkým malí farmári bez dlhodobej ekonomickej istoty. Boli to nevzdelaní ľudia, ktorí sa živili manuálnou prácou a mali prístup iba k obmedzeným a veľmi nevýhodným pôžičkám. Ich program požadoval, aby napríklad prístup k nízko úrokovým vládnym pôžičkám, ktoré by im umožnili čakať, kým predajú svoju produkciu s vyšším ziskom. Typickými voličmi prvej masovej populistckej strany v histórii demokracie boli ľudia vylúčení z modernej kapitalistickej ekonomiky, ktorí žili predovšetkým v slabo rozvinutých regiónoch, boli sociálne na okraji a geograficky izolovaní. Populistom sa však nepodarilo získať ďalších voličov ale veľa demokratov a republikánov pridalo populistcké myšlienky do politických programov svojich kampaní. Tento populizmus bol pokusom o zachovanie miznúcej predstavy o Amerike a Amerike farmárov.^{iv}

Veľké prejavy populizmu sú samozrejme charakteristické aj počas 20.storočia. Napríklad v medzivojnovom období, kde je spájaný predovšetkým s agrarizmom. Populistická rétorika bola príznačná i pre fašistov Nemecka a Talianska. Populizmus sa pohybuje z ľavicovej politiky Huga Chaveza až po extrémnych pravičiarov v Európe.^v

20. storočie je poznamenané i pádom komunizmu v krajinách bývalého východného bloku, kde došlo k prechodu z totalitnej formy vlády na demokratickú a príchod kapitalizmu. A práve tu je súčasný populizmus sprevádzaný extrémnym nacionalizmom. Populistické hnutie tu zdieľajú obavu a odpor k európskej integrácii a práve to môže narušiť proces zjednocovania o ďalšie krajiny smerom na východ. Proeurópske koalície sú oslabované národne orientovanými populistami, pretože práve tí sa pokladajú za jediného ochrancu národnej identity a národnej suverenity voči vonkajšej hrozbe. Záujem vstupu do nadnárodnej inštitúcie je predovšetkým stabilizovanie politického systému a po vstupe do EÚ a tak im štát dáva získať možnosť ukázať: „...kto vlastne sme.”

Spoločný znak v bývalých socialistických krajinách je, že v politickej kultúre oponujúci sa považuje za protivníka, ktorého treba zničiť a nie ako osoba proti ktorej sa snažíme obhájiť vlastný názor. Vlády štátov Východnej Európy majú vnútroštátne orientovanú ekonomiku, zatiaľ čo NATO/EÚ smerom von. Výzva pre populistov je modernizovať politickú a technologickú elitu, zbaviť sa korupcie a “dekomunizovať” spoločnosť.^{vi}

Ako bolo už niekoľkokrát spomínané, nájsť presnú definíciu populizmu nie je až tak ľahké a jednoznačné. Ale určite sa podarí nájsť aspoň niekoľko spoločných črt a javov, ktoré sú v populizme viditeľné. Margaret Canovan opisuje populizmus v moderných demokraciách ako odvolávanie sa na ľud, ktorý stojí proti zavedeným štruktúram moci ako aj dominantným myšlienkam a hodnotám spoločnosti. Podľa Canovan by sa politický populizmus dalo najvhodnejšie definovať ako formu politického myslenia a rétoriky, ktorá obsahuje sadu rétorických zvrátov a techník s jedným spoločným znakom, a tým je neustále odvolávanie sa a odkazovanie na kolektívnu podobu ľudu.

Malinov charakterizuje populizmus ako politický fenomén. Pojem politický populizmus je však zmysluplný iba vtedy, ak sa používa v kontexte moderného demokratického štátu. Ale na

druhej strane Todorov tvrdí, že nie je korektné spájať populizmus iba s priamou demokraciou, pretože v niektorých krajinách, ako napríklad Švajčiarsko, je referendum účinným prostriedkom limitovania moci strán ako aj obmedzenia uplatnenia moci ich lídrov.

Populizmus je proti všetkým elitám- ekonomickým, politickým a kultúrnym.

Eveliny Ivanova populizmus charakterizovala ako stratégiu, ktorá dáva prioritu potrebe priameho kontaktu medzi elitami a ľuďmi bez sprostredkovania inštitúcií. Čiže populizmus je stratégia, ktorá požaduje elimináciu týchto spojovacích inštitúcií, ktoré bránia priamemu kontaktu elít a ľudí, ale taktiež kvôli odstráneniu nátlakov na exekutívu.

Z odvolaním sa na Krasteva populistickí lídri majú tendenciu inklinovať k plebiscitu, čo vedie k akejsi forme „mobocracy“, v ktorej sa nedisciplinovaný dav ľudí stáva vládnuou vrstvou, kde chýba akýkoľvek poriadok správania sa, ako aj legálneho správania sa.

Termín populizmus sa vzťahuje na emotívny, zjednodušený a manipulatívny diskurz, ktorý je nasmerovaný na najnižšie pudy ľudí. Jadrom populistckej výzvy je populizmus ako svetonázor, ktorý pokladá spoločnosť za úplne rozdelenú na dve homogénne skupiny, „nepoškvrnený ľud“ proti „skazenej elite“, a ktorá zastáva postoj, že politika má vyjadrovať všeobecnú vôľu ľudu a že sociálna zmena je možná jedine ako radikálna zmena elít.^{vii} V populizme elity veria, že sú majstrami pravdy a subjekt, ľudia, nedokážu nič pochopiť. Populizmus je založený na obrovskom rozpore čo je ľudové a čo nie je, čo je akceptovateľné a neakceptovateľné všeobecnou spoločnosťou.

Populizmus sa dá teda zhrnúť do troch základných bodov, ktoré uvádza aj Malinov, a to:

- a) populizmus nie je ideológia
- b) populizmus nie je ľavicový ani pravicový
- c) populizmus nie je znakom politickej nezrelosti: populistické „vzplanutia“ sú totižto možné v nových ako aj starých demokraciách.

V rámci týchto bodov treba zobrať do úvahy skutočnosti, že žiaden populista sa nepriznáva, že je populistom, ako aj fakt, že noví populistí neplánujú zakázať voľby. Práve naopak. Majú ich radi a často v nich, žiaľ vyhrávajú. Sú proti zastupiteľskej povahe moderných demokracií. Stavajú sa i proti právam menšín a snažia sa obmedziť suverenitu národa.^{viii}

Populizmus je teda predovšetkým bojom voči neznámej, ktorého hlavným cieľom je získanie moci, cez rétoriku a charizmu.

Z týchto faktov a podložených názorov odborníkov sa v populizme a v znakoch populizmu nachádza nasledovné.

Populizmus je diskurz vychádzajúci z pudových pocitov ľudí. Je to politika priaznivá pre ľudí, ktorých si politici kupujú ako svojich voličov a ktorá sa nepozera na racionálne riešenie. Dá sa teda tvrdiť, že rozdeľuje spoločnosť na „chudobných“ a „súkromné elity“.

Ľud v populizme predstavuje určitú komunitu. Pri jeho definícii je nejednoznačné proti komu, či čomu bojuje. Sú to buď politické strany, ktoré sú skorumpované a ich predstavitelia kladú osobné záujmy nad záujmy ľudí.

Populisti sú teda proti založeným stranám a dožadujú sa nových typov strán. Nechcú zmeniť ľudí, ale chcú napraviť ich status v rámci politického systému. Ich hlavným záujmom je ľudí emancipovať, tým že ich nútia uvedomovať si ich útlak, tieseň, hoci nechcú zmeniť hodnoty ich spôsobu života.

Ďalší dôležitý fakt je, že populistí majú nejasné ideové a programové smerovanie a ich vyjadrenie a stanoviská sú nestále, často sa menia. Pre populistické hnutia, je príznačný i charizmatiký vodca, ktorý dokáže pritiahnúť veľké masy ľudí, bez ohľadu na racionalitu, či správnosť jeho tvrdení.

Definícia pojmu populizmus nie je vôbec jednoduchá ale hlavne neexistujú tu presné zákonitosti, ktoré platia pre všetkých a platia aj pre všetkých rovnako. Preto treba zdôrazniť, že

pri charakterizovaní populistickej strany je nutné zaobchádzať opatrne a zároveň je nesmierne dôležité dokázať, že charakter strany je aspoň v niektorých bodoch skutočne populistický a je na najvyššom stupni dôležitosti je skutočnosť, že populistické znaky musia byť preukázané a až tak s čistým svedomím sa môže proklamovať a poukazovať na politikov a ich reči ako na populistické.

3. HZDS

3.1. Strana HZDS

Prvá vláda Slovenskej republiky (SR) z roku 1991 bola zložená z koalície : Verejnosc' proti násiliu (VPN), Kresťanskodemokratického hnutia a Democratickej strany. Predsedom vlády SR sa tak stal Vladimír Mečiar. Iniciatívou vzniku HZDS sa stal konflikt vo vnútri Verejnosti proti násiliu medzi premiérom tohto hnutia Vladimírom Mečiarom a vedením VPN na čele s Fedorom Gálom. Tento konflikt sa dostal na verejnosc' v roku 1991, kedy Mečiar prostredníctvom sebe blízkeho ministra Milana Kňazka obvinil vedenie VPN z cenzurovania jeho pravidelného vystúpenia v Slovenskej televízii. Tak sa v rámci VP vytvorila promečiarovská platforma VPN- Za demokratické Slovensko. Vedeniu VPN sa podarilo dosiahnuť odvolanie Mečiara z funkcie premiéra. V roku 1991 na mimoriadnom sneme v Košiciach sa nakoniec rozhodlo o rozdelení hnutia. Do nového HZDS sa pripojila väčšina regionálnych štruktúr VPN. Prihlásila sa i časť poslancov VPN. 22. Júna 1991 sa konal v Banskej Bystrici ustanovujúci snem HZDS.^{ix}

V roku 1992 HZDS prvýkrát vstúpilo do volieb, kde sa predstavilo so svojim samostatným programom, v ktorom HZDS hovorí o silnej sociálnej a ekonomickej úlohe štátu a podľa svojich slov presadzuje dôraz na silnú sociálnu politiku. Strana javila záujem o európsku integráciu, ale skutočné kroky týmto smerom však boli protichodné a ľahostajné.

Vo voľbách 1994 strana získala víťazstvo, čo umožnilo Vladimírovi Mečiarovi získať pozíciu premiéra. Nová vláda získala monopol moci a postupne sa vzd'alovala od democratickej vlády a vlády zákona. Vládnuca koalícia totiž vylúčila opozičné strany z procesu rozhodovania.

Dôležité pozície v parlamente boli prísne obsadzované podľa princípov vládnucej strany. Absencia politickej kultúry viedla k zneužívaniu moci Mečiarovej vlády.

Zneužívanie moci bolo viditeľné napríklad v ekonomickom sektore, kde jedným z prípadov bolo zapojenie členov vlády do privatizácie, kde boli majetky ponúkané za zlomok skutočnej ceny predtým schváleným kupujúcim cez Mečiarom kontrolovaný Fond národného majetku.^x V rámci vnútor politickej orientácií, pokračovala izolácia opozície od kontroly tajných služieb, od pokusov o obmedzenie akademickej slobody univerzít ako aj sťaženie pôsobenia nadácií a občianskych združení.^{xi}

Obdobie Mečiarovej popularity na Slovensku poukazuje, že demokratické založenie inštitucionálneho rámca, nemusí bezpodmienečne znamenať dosiahnutie demokracie. Mečiarove vládnutie bolo autoritárske, ale stále demokratické v zmysle pozorovania formálnych aspektov pravidiel a procesov. Išlo o demokraciu bez ústavného liberalizmu, ktorá nie je neadekvátna ale nebezpečná, kvôli zneužívaniu moci, etnickému rozdeľovaniu alebo dokonca vojne.^{xii}

Od 14. marca 1994 do 1. októbra 1994 Hnutie prešlo do opozície. Dôvodom bol pád Mečiarovej vlády, ktorý naštartoval vtedajší prezident Michal Kováč svojim prejavom v parlamente o stave krajiny. Skritizoval v ňom neschopnosť HZDS vytvoriť väčšinovú vládu a predovšetkým podobu politiky strany a jeho predsedu. 11. marca 1994 tak prebehlo úspešné hlasovanie o vyslovení nedôvery premiérovi. V tomto období tak dochádza k silnej polarizácii stranického systému, ktorý rozdelil politické subjekty na mečiarovský a antimečiarovský tábor.

Voľby v 1998 priniesli izoláciu HZDS, kedy sa po voľbách ocitlo v najhlbšej kríze od roku 1994. Mečiar na výsledky volieb reagoval oznámením odchodu z politiky. Pri voľbe nového predsedu parlamentu navrhlo HZDS na tento post poslanca Petra Brňáka. Parlament však za svojho predsedu zvolil Jozefa Migaša (SĎĽ). HZDS odmietlo ponúkané posty predsedov poslaneckých výborov, pretože ponúkaný počet sa mu zdal nízky. Z tohto dôvodu odmietol klub

HZDS postaviť svojich kandidátov a strana tak neobsadila žiadnu významnejšiu parlamentnú funkciu.

Pôsobenie HZDS v parlamente medzi rokmi 1998 – 2002 sa vyznačovalo negativistickým prístupom. Poslanci HZDS odmietali väčšinu návrhov vládnej koalície, zneužívali faktické poznámky s cieľom predlžovať pojednávané záležitosti a verbálne vystupovali mimoriadne agresívne. Tak ako v roku 1998, v 2002 v parlamentných voľbách získalo HZDS najvyššie percento hlasov, ale nebolo schopné nájsť koaličného partnera. Mikuláš Dzurinda sa stal opäť premiérom a sformuloval koalíciu z SDKÚ, KDĽ, SMK a ANO.

Rokom 2006 sa končí opozičné pôsobenie strany aj keď je paradoxom, že strana získala doteraz najnižší volebný výsledok.^{xiii} V roku 2009 je z hľadiska politickej taktiky pozícia strany pomerne dobrá, no celkový vplyv sa znižuje a jej postavenie je o to labilnejšie. Dlhodobo sa jej zužuje priestor politického pôsobenia a podobne sa mu zužuje aj celkový voličský potenciál.

Pre HZDS je neodmysliteľnou súčasťou jej predsedu Vladimír Mečiar, ktorý si aj počas nepriaznivého vývoja krajiny dokázal získať cez populistický rétoriku veľkú podporu svojich voličov, tak ako to bolo napríklad v roku 1991, kedy spôsobila ekonomická reforma zvýšenie spotrebiteľských cien. Narastal pocit ohrozenia a neistoty. Ale aj napriek týmto faktom sa Mečiarovi podarilo získať skoro 80 percent obyvateľstva. Leško vysvetľuje tento paradox nasledovne: „ *Je populárny pre to, lebo sa s ním identifikoval. Slovenkám a Slovákom sa páči osobná i politická robustnosť pána Mečiara, jeho razantnosť a priamočiarosť, jeho skepsa proti vše vedúcim teóriám a príklon k zdravému sedliackemu rozumu, jeho jednoznačný postoj k postaveniu Slovenska vo federácii, jeho schopnosť hovoriť tak, aby mu bolo rozumieť. Vie, že Slováci si želajú zmeny v ekonomike, no také, aby neboli ich obeťami, ale účastníkmi. A takisto si želajú štát, ale na nových základoch.*“^{xiv}

Vladimír Mečiar si dokáže pritiahnúť ľudí na svoju stranu otvorenosťou, ale hlavne akousi ľudskou, jednoduchou rečou, ktorej rozumejú všetci, no hlavne ktorá je priaznivá nižším spoločenským vrstvám, ktoré sú percentuálne najširšou skupinou obyvateľstva. Treba však upozorniť, že ide o reč, ktorá nehľadí na racionálne riešenie problémov, ale je založená na pudoch a jej hlavným cieľom len získanie si čo najväčšieho počtu voličov.

Jeho charizma je badateľná aj z obdobia pred voľbami 1994, kedy dokázal získať davy v športových halách a veľkých sálach kultúrnych domov tým, že im do očí hovoril, aby si bránili svoje práva: „*Je potrebné, aby ste povedali jednoznačne- to sú vaše podmienky, to sú fabriky tých, čo v nich robia pre to si musíte ich musíte brániť.*“ V rovnakom čase zahraničným novinárom povedal: „*Vláda, ktorá vyjde z októbrových volieb, musí vytvoriť vrstvu bohatých. Je to jej historická úloha a ovplyvní ďalší vývoj Slovenska.*“¹⁰⁷ Je skutočne pravda, že vláda si vytvorila vrstvu svojich bohatých, ale tak ako poukazuje i p. Leško, stále ostáva paradox, že tí čo robia vo fabrikách ich stále nevlastnili a aj napriek tomu v značnej miere volili toho, kto vyzýval aby si fabriky bránili.

Takéto prehlásia, brániace obyčajných ľudí a obviňujúce elitné vrstvy sú príznačné pre populistov a hlavne vtedy, keď vláda ochraňujúca chudobných sa obklopuje bohatými a zneužíva svoje postavenie v svoj prospech.

3.2. nejasné programové smerovanie

Politická agenda HZDS sa na začiatku 90. rokov, podľa slov Hnutia, koncentrovala na presadzovanie „slovenskej cesty transformácie“, čo bolo sprevádzané dôrazom na dokončenie procesu národnej emancipácie. HZDS hovorilo o významej ekonomickej modernizácii, privatizácii, rozvoju dopravnej infraštruktúry a podľa jeho slov sa zároveň snažilo prezentovať a

formulovať politiku, ktorá bola prospešná pre všetkých “obyčajných Slovákov“. Tieto snahy však v skutočnosti sprevádzali tendencie zaujímať centristickú pozíciu, odmietajú ideologické zaradenie a vyhýbať sa konkrétnejším, a teda aj ideovo-politicky jasnejším postojom. Táto politická nevyhranenosť dovoľovala koexistenciu názorovo značne rozdielnych prúdov a osôb vo vnútri strany. Ideovo politickú nevyhranenosť HZDS odrážali i jeho veľmi rozmanité medzinárodné kontakty.

Strana HZDS sa prejavuje teda ako strana s nejasným programovým a ideovým smerovaním. Dôkazom tohto tvrdenia je aj analýza volebného programu HZDS z roku 1996 od J. Filadelfiovej, ktorá bola uverejnená v IVO- Voľby 1998, kde poukazuje na to, že Hnutie za demokratické Slovensko vo voľbách 1998 prezentovalo svoj volebný program formou zmluvy, ktorá niesla názov Zmluva na tretie tisícročie. To znamená, že volebný program by mal teda predstavovať zmluvu medzi občanmi a stranou, v ktorej občania niečo požadujú a strana sa im na druhej strane zas zaväzuje. Zaujímavá je však otázka, že ak si HZDS plne uvedomovalo čo občania požadujú, ako je možné že to počas svojej vlády ignorovalo.

V tomto volebnom programe sa nachádza však viacero nejasností alebo akýchsi nepresností, ktoré sú viditeľné napr. v oblasti rodinnej politiky. Napríklad analýzou kapitoly nazvanej Stratégia rozvoja rodiny (ktorá však nie je časťou sociálneho programu) sa zisťuje, že tejto problematike je v skutočnosti venovaný len druhý a čiastočne piaty paragraf. Nachádza sa tu totiž zavádzajúca skutočnosť a to, že pojem rodina sa v tomto programe objavuje nespočetnekrát, čo spôsobuje dojem dôkladného riešenia rodinnej politiky, pričom napríklad v paragrafe nazvaný Rodina a výchova sa riešia problémy školstva a učiteľov, ako i paragraf Rodina a jej výchova, ktorý sa týka predovšetkým otázok kriminality.^{xvi}

Ak sa zaoberáme analýzou nejasností programu v tejto oblasti (rodinná politika), treba poznamenať, že tento program HZDS neprináša analýzu stavu situácie rodín v SR. Dochádza tu

k tomu, že voliči si musia sami zodpovedať otázku, či ide o náhodu, alebo o zámer. V programovej časti venovanej rodine chýbajú aj východiská zvoleného prístupu, nedajú sa identifikovať ani z proklamovaných zámerov, pretože sú príliš všeobecné a viac svetla nevnášajú ani návrhy opatrení.^{xvii}

S odvolaním sa na analýzu Filadelfiovej, sú viaceré ciele poznačené i populizmom, pretože napríklad demografický vývoj naznačuje v nastávajúcich rokoch stárnutie obyvateľstva, čo značí nárast poproduktívnej skupiny obyvateľstva, a preto sľuby ako vyrovnanie životnej úrovne dôchodcov s ekonomicky aktívnymi môžeme označiť ako populistické. Čo je však dôležité, v programe je málo návrhov a navzájom nie sú koncepčne prepojené a čo je ešte väčším deficitom, neprináša nové riešenia.^{xviii}

O kvalite volebného programu HZDS hovoria aj výsledky analýzy Podnikateľskej aliancie Slovenska (PAS). Táto analýza vyhodnocuje kvalitu volebných programov v roku 2006, kde cieľom bolo zistiť ako politici pristupujú k skvalitňovaniu podnikateľského prostredia, pretože podľa ich názoru práve posun kvality podnikateľského prostredia umožní ekonomické prosperovanie Slovenska. Východiskovým dokumentom pri tejto analýze je Wish List 2006, ktorý je súborom 11 kompaktných požiadaviek PAS na ďalšie zlepšovanie podnikateľského prostredia. Z hľadiska kvality volebného programu, vykonateľnosti zámerov a doterajšieho oslovenia voliča, priradila PAS každej sledovanej strane bodové ohodnotenie na stupnici 0 až 100.

Na základe získaných údajov ohľadom strany HZDS dospela PAS k výsledkom :

	ES - HZDS
Kvalita programu (max. počet 50 bodov)	7,9

Vykonateľnosť zámerov (max. počet 25 bodov)	9,8
Oslovenie voliča (max. počet 25 bodov)	6,0
Spolu (max. počet 100 bodov)	27,7

Táto analýza na základe stanovených kritérií odhaľuje, že HZDS v predvolebnom období 2006 bola stranou nečitateľnou pre voliča a ktorej program bol povrchný. HZDS sa teda vo voľbách 2006 vyprofilovala ako najmenej čitateľná strana aj po štyroch rokoch.

3.3. Populizmus HZDS

Analýza HZDS vychádza z teórie o populizme M.Canovanovej, ktorej cieľom je preskúmať, či strana HZDS môže byť označovaná ako populistická strana. Pridržiava sa nasledovných poznatkov.

- 1) Pre populizmus je príznačný diskurz, ktorý vychádza z pudových pocitov.
- 2) V rámci populizmu je prezentovaná politika priaznivá pre ľudí.
- 3) Populizmus nepozera na racionálne riešenie.
- 4) Populisti sa snažia o napravenie statusu ľudí v rámci politického systému.
- 5) Populisti nútia uvedomovať si útlak ľudí.

Vedenie HZDS sa vo svojich začiatkoch prejavovalo dávkou cynizmu, ktorý prejavila strana predovšetkým po voľbách 1994. Kedy zo strany vládnej koalície došlo k rade excesov porušujúcich platný právny rád, vrátane ústavy. HZDS a SNS, aby si zaručili stabilitu svojich poslaneckých klubov, uchýlili sa k protiústavnému vnímaniu poslaneckého mandátu, kedy bol proti svojej vôli odvolaný poslanec Gaulieder. V demokratickom parlamente má totiž poslanec právo rozhodnúť sa, či zotrvá alebo odíde zo svojej strany. To je jeden z mechanizmov, vytvorených na kontrolu vládnej moci v demokratickom zriadení.

Dávka cynizmu bola samozrejme potrebná aj na odstavenie vládnej opozície od efektívnej kontroly výkonnej moci, ako aj na rôzne neférové útoky Mečiarovej HZDS na opozíciu. Útoky od diskreditačnej kampane štátnych médií až po zneužitie tajnej služby na útoky, na podľa strany „nepovolane osoby“, vrátane únosu prezidentovho syna Kováča, čo bol spôsob nátlaku na jeho odstúpenie z funkcie.^{xix}

Populista pre svoj úspech vytvára predovšetkým politiku, ktorá je priaznivá pre voliča a často dochádza preto k tomu, že jeho politické kroky nie sú založené na racionálnych ideách. Takéto správanie spôsobuje fakt, že populistická strana potrebuje viacej prostriedkov (napríklad ako sú financie) ako jej spoločnosť dáva. Preto populista potrebuje silnú podporu a tu vzniká najväčšie nebezpečenstvo, pretože pre získanie takejto podpory je ochotný urobiť hocičo. Takéto správanie je viditeľné i pri HZDS a krokoch Vladimíra Mečiara. Parlament prestal fungovať a stal sa len bábkou v jeho rukách, čo spôsobilo napríklad aj vylúčenie zo vstupu do NATO a Európskej únie.

Nepriaznivými signálmi a dôkazmi o politike bez zábran, bolo aj zavlčenie Michala Kováča mladšieho či vylúčenie poslanca Gauliedera. V prípade zavlčenia M. Kováča mladšieho do cudziny, sa na verejnosť dostala nahrávka, z ktorej vyplynulo pravdepodobné

ovplyvnenie vyšetrovania zo strany ministerstva vnútra a riaditeľa SIS a to údajne s vedomím premiéra.

Pri pôsobení Vladimíra Mečiara je viditeľná rétorika, ktorá je len na prvý pohľad priaznivá pre ľudí. Veľmi dobre dokázal odhadnúť psychologické zmýšľanie svojich voličov a vedel prezentovať to čo chcú od neho počuť, len aby získal ich podporu na svoju stranu a to bez ohľadu na reálne výsledky. Dokázal v nich vytvoriť slepú dôveru a kritiku opozície či EÚ vnímali jeho podporovatelia ako nespravodlivú.

4. SMER

4.1 Strana Smer

Vznik strany SMER v roku 1999 znamenal prvé narušenie existujúceho fungujúceho systému SDKU, HZDS , kedy sa SMER stáva dôležitý konkurentom týchto strán, ktoré do vtedy hrali najdôležitejšiu rolu na slovenskej politickej scéne. Svojím ďalším pôsobením zároveň prispel k etablovaniu nových konfliktných línií v slovenskej politike.

Róbert Fico sa ešte pred voľbami profiloval ako individuálny hráč, pričom svoje výhrady adresoval rovnako predstaviteľom vtedajšej vládnej koalície i opozície. Otázku generáčnej výmeny a nových tvárí v politike nastoľoval už v roku 1997. R. Fico avizoval, že založenie jeho politickej strany bude niečím neštandardným a nezvyčajným, čo je jednou znajvýraznejších črt populistov.

Ďalšou výraznou črtou populistov je aj ich nejasné politické smerovanie, ktoré je viditeľné pri strane SMER, ktorý sa od svojho začiatku odmietol v politickom spektre zaradiť na pravo-ľavej osi, čím sa vymedzil voči všetkým ostatným politickým subjektom a voči klasickej straníckej politike.

Profiláciu tejto strany môžeme rozdeliť na tri základné obdobia. V 1. období, medzi rokmi 1999 a 2002, sa SMER prezentuje ako pragmatická strana a deklarovala sa ako neideologická strana. Tomuto charakteru zodpovedali aj Programové tézy, kde sa SMER hlásil k hodnotám demokracie a trhovej ekonomiky. Zároveň však odmieta „radikálne potláčanie štátu“, ktorého úlohy v procese sociálno-ekonomickej a politickej transformácie považoval za nezastupiteľné. Strana zároveň podporuje integráciu Slovenska do EÚ a NATO.^{xx}

V roku 2001 sa SMER začína vyvíjať ako strana tretej cesty. Prehlasuje spojenie pozitívnej orientácie konzervativizmu, sociáldemokratizmu i liberalizmu. Róbert Fico sa však na jednej strane vyjadroval skôr negatívne vo vzťahu k sociálnej demokracii a na druhej strane zas odmietol diskutovať o včlenení strany do medzinárodných štruktúr.^{xxi}

V 3. období dochádza zo strany SMER k snahe o prehĺbovanie politiky tretej cesty, no zároveň je tu už na rozdiel od predchádzajúceho obdobia snaha o začlenenie do zoskupení stredo-ľavicových politických strán. V decembri 2004 na 5. sneme strany sa proces integrácie ľavicových strán ukončil a Smer vylučuje zo svojho názvu „tretiu cestu“, ktorú nahrádza „sociálnou demokraciou“. Politiku tretej cesty chápe R. Fico ako prostriedok strán na prekonanie globalizácie a aby dokázali zvládnuť možnosti, ktoré prináša nová doba.^{xxii}

Voľby roku 2002 uzatvorili zakladateľské obdobie vývoja strany. SMER na konci tohto roku naznačil sociálno-demokratickú orientáciu a po voľbách 2002 sa tento akcent výrazne posilnil a stal sa verejnou prezentáciou strany. Pre volebné obdobie 2002 až 2006 je príznačná i silná závislosť strany na jej lídrovi.

Postavenie strany SMER na slovenskej politickej scéne do 2006 sa chápe ako úspech, pretože SMER predstavuje najdôkladnejšiu snahu o využitie metód a postupov politického marketingu. Politická stratégia strany zahŕňa antielitársky a antistranícky apel prepojený s image „strany poriadku“ ako aj nacionálnymi, antirómskymi znakmi.^{xxiii}

4.2 Stanovy a programové tézy SMERu

Programové dokumenty SMERu sú takzvané „akčné plány“, ktorými predstavitelia SMERu označujú tri dokumenty prijaté na Slávnostnom sneme v Košiciach 9.12.2000 - sú nimi

Hospodárska stratégia, Politická reforma a Poriadok a spravodlivosť. Tieto v zásade potvrdzujú v „Prečo sme tu!“ stranou načrtnuté orientácie.

SMER chápe štát ako regulačný mechanizmus, lenže táto predstava demokracie neznie veľmi presvedčivo, pretože SMER žiada aktivizmus, no zároveň si vyžaduje aby tento aktivizmus bol usmerňovaný pomocou jasných pravidiel správania sa, ktoré majú byť navrhnuté štátom na zabezpečenie poriadku, spravodlivosti a stability. SMER teda predstavuje koncept silného štátu, no zároveň podporuje väčšiu integritu obyvateľov do spoločenského života. Tá však musí byť vedená štátom, inak podľa slov SMERu nebude dosiahnutý poriadok, spravodlivosť či stabilita. Tieto pre SMER dominantné pojmy však Programové tézy nevysvetľujú a neboli, podľa zistení, definované ani vo verejných vystúpeniach predstaviteľov SMERu.^{xxiv}

V súvislosti s ideovo-programovým profilom SMERu je dôležité deklarovanie programového posunu, ktoré Fico urobil na konci roku 2001. Predseda strany pozmenil koncepciu tretej cesty a snažil sa tým o umiestnenie Smeru medzi a mimo mečiarovský a anitimečiarovský tábor, miesto toho sa prihlásil k politickým stranám „Nového stredú“, teda k sociálnodemokratickej straníckej rodine. Dôvodom tohto kroku bola zjavne snaha dokázať politickú blízkosť k Európskej Socialistickej strane (PES) a podložiť tým svoju legitímnosť a dôveryhodnosť. V situácii, kedy Smeru chýbala účasť v rešpektovanej medzinárodnej straníckej štruktúre začala byť Ficom pociťovaná ako výrazná nevýhoda. Tak sa strana postavila do pozície, kedy rozdiel medzi tým čím SMER je a čím chce byť, nebol taký veľký ako vtedy. Odrážalo to predovšetkým veľký rozdiel medzi ideálom tretej cesty a podobou SMERu.

Po vytvorení koalície SMER-HZDS-SNS bolo SMERu pozastavené členstvo v PES, pretože Berlínska deklarácia PES-u hovorí, že členské strany nesmú zostavovať koalície so stranami, ktoré sú podozrivé z vyvolávania rasového, etnického alebo náboženského napätia.^{xxv}

Členstvo mu bolo obnovené v 2008, čo pre SMER znamenalo veľkú politickú a morálnu prestíž na Slovensku.

Na základe všetkých týchto fakto sa dá povedať, že stanovy SMER-u zahŕňajú minimálne množstvo náznakov o programovej orientácii strany. Stanovy SMERu sa zaoberajú hlavne organizačnými štruktúrami strany, členstvom, zásadami hospodárenia atď. Neposkytujú jasné politické ciele strany, či riešenia problémov spoločnosti.

4.3 Populizmus SMERu

Pri analýze strany SMER sú opäť použité kritéria, ktoré vyčleňuje M. Canovan vo svojej teórii o populizme, a ktoré boli uvedené pri analýze strany HZDS.

Úspech strany SMER vo svojich začiatkoch predstavuje predovšetkým dobré zužitkovanie marketingových postupov. Druhým veľmi rozhodujúcim faktorom bolo správne využitie egalitárskeho prostredia, ktoré sa na Slovensku vytvorilo predovšetkým zo spomienok ľudí na to, čo si najviac cenili z čias komunizmu. Práve z týchto dôvodov Róber Fico už hneď vo svojich začiatkoch prejavoval silný atak na bohatých a jeho politika, ako aj politika strany, jednoznačne začala rozdeľovať spoločnosť na „my“ a „oni“, dôkazom čoho sú aj nasledovné výroky Róberta Fica: "V situácii obrovského sociálneho napätia považujem predvádzanie politikov na recepciách a koncertoch, ktoré budú stáť milióny, za nechutné."^{xxvi} "Nebudem nikdy kradnúť preto, aby som bol akceptovateľný pre vládnu koalíciu."^{xxvii} Zaujímavá je však skutočnosť, že aj napriek silnému ataku na bohaté elity sa obklopil ľuďmi, ktorí pochádzajú práve z prostredia, ktoré on sám tak ostro kritizoval.

Populistickým prejavom je aj jeho pudové správanie sa, ktoré je najčastejšie badateľné v jeho výrok a sľuboch. Sú to politické sľuby, ktoré nehľadia na racionalitu ale zameriavajú sa na to, čo chcú voliči počuť a len ťažko sú naplniteľné. Ide hlavne o prísluby o zlepšení sociálneho postavenia občanov, ako aj o boj za spravodlivé potrestanie bohatých vrstiev, ktorý však v skutočnosti neexistuje.

Populizmus SMERu sa prejavuje najmä po roku 2006, kedy sa strana dostáva do koalície a jej predseda sa stáva premiérom. Táto situácia totižto spôsobuje fakt, že strana ako aj samotný premiér musia začať plniť svoje politické predsavzatia a obhájiť výsledky svojej práce.

Práve z toho dôvodu dochádza k odmietaniu konfrontácie v médiách a útočenie na médiá, ktoré neustále označuje ako za klamárov a šíriteľov falošných správ. Zároveň je príznačná aj ostrá kritika opozície, bez podloženia argumentov.

Pri postavení SMERu v roku 2009 bude zaujímavý jeho neskorší vývoj. Róber Fico sa totiž prezentuje ako solitér, čo mu spôsobuje stratu jeho podpory. Zároveň je pre neho nepriaznivá aj strata ekonomickej opory, ktorú nepriaznivo ovplyvňuje hlavne súčasná ekonomická kríza. Nevyhovujúce je i jeho autoritárske vystupovanie, ktoré mu spôsobuje stratu tímu, ktorý sa ho bojí. Pre udržanie si vysokej popularity je pre Róberta Fica rovnako nevyhovujúca konfliktnosť s médiami. Ak si chce udržať svoje postavenie bude pre neho veľmi dôležité získať si opäť médiá a zároveň dokázať ochrániť Slovensko pred najhoršími dopadmi krízy.

5. Porovnanie SMERu, HZDS a SNS

5.1. Porovnanie populizmu SMERu a HZDS

Pre strany HZDS a SMER je predovšetkým príznačný výrazný vodca. Vladimír Mečiar ako aj Róbert Fico sa stali neodlučiteľnými súčasťami svojich strán. Je vysoko pravdepodobné, že ich odchodom by samotné strany nedokázali existovať a nezískali by si takú podporu ako sa to podarilo práve týmto politikom. Sú to teda strany jedného muža, ktoré rastú a padajú s vodcom.

Aj na základe silného a výrazného vodcu môžeme zaradiť tieto strany medzi populistické. Títo lídri si vedia získať veľké masy svojich voličov, ktorí nehľadajú na ich politické kroky. Rozhodujúca je rétorika, ktorá je jednoduchá a často jej chýba politická kultúra. Prejavom chýbajú argumenty, racionálne riešenia a dlhodobější náhľad na riešenia problémov. Aj napriek tomu je paradox, že práve takéto vystupovanie ako aj rétorika, je schopná pritiahnúť voličov a vytvoriť v nich slepú dôveru v populistického lídra. A dokonca, ako to bolo v prípade Vladimíra Mečiara, dokázala sfanatizovať davu.

V populizme týchto strán je spoločnou črtou ich nejasná programová, ako aj ideová orientácia. Strany sa prezentujú politikou, ktorá sa zdá byť pre ľudí priaznivá, no často ostáva len pri slovách. Politika týchto strán je antiintelektuálna, nejasná a neprehľadná.

Pri porovnaní týchto strán je však viditeľných niekoľko odlišností. Prvým rozdielom je časový posun. O populizme HZDS totiž môžeme hovoriť hlavne medzi rokmi 1992 – 1998. Populizmus SMERu sa začína prejavovať v období 1998 – 2002, v rokoch obnovenia integrácie Slovenskej republiky do EÚ a NATO. Naplno sa však začína prejavovať tesne pred vstupom do EÚ kedy sa SMER stal hlavnou politickou silou.^{xxviii}

Po druhé, rozdielnosti nachádzame aj v ich orientácií. Populizmus HZDS bol hlavne národne orientovaný a ťažil z rozdelenia Česko-slovenska. Populizmus SMERu si získal svoju popularitu, najmä kvôli svojej na oko antielitárskej orientácií a rozdeľovania spoločnosti na my a oni.

Po tretie, Róbert Fico vo svojich začiatkoch bral svoj vstup do politiky a politické ciele emotívnejšie ako Vladimír Mečiar. Róbert Fico totižto odišiel z SDE a okrem toho bol odmietnutý ako generálny prokurátor svojim najväčším konkurentom Mikulášom Dzurindom, čo v ňom vyvolávalo pocit nespravodlivosti, ktorú musí napraviť. Zároveň veľký rozdiel medzi Mečiarom a Ficom predstavujú i samotní podporovatelia, ktorých v jeho prípade nepredstavujú sfanatizované „babky demokratky“, ale ľudia ktorí mu slepo verili.

5.2. Národný populizmus na Slovensku

Proces prístupu Slovenskej republiky do Európskej únie neľahčoval účasť autoritárskych populistov na moci a odrádzal iné politické strany od vytvorenia spojenectva s nimi. Po roku 2004 však dochádza na Slovensku k zmene situácie, kedy stratégie politických strán začali byť ovplyvňované vstupom do EÚ. Vďaka tomuto získali populistí dominantné postavenie a vytváraním spojenectiev získali postavenie, ktoré im umožnilo formovať politiku a ovplyvňovať vývoj krajiny.^{xxix}

Najvýraznejším predstaviteľom národného populizmu na Slovensku je Slovenská národná strana (SNS). SNS je radikálno- nacionálnou stranou, ktorá využíva pravicovú a komunistickú rétoriku.^{xxx} Zástupcovia strany používajú hlavne konfliktnú až agresívnu rétoriku, prezentujú sa urážlivými výrokmi na adresu príslušníkov a predstaviteľov národnostných menšín. Tieto aktivity strany zhoršili vzťahy a spoluprácu medzi väčšinovým obyvateľstvom

a minoritami. Strana si dokáže získať najmä voličov s nacionalistickými názormi, či autoritárskymi predstavami.

Stranou, ktorá nesie znaky národno-populistickej strany, je aj SMER, ktorá samu seba definuje ako socialno-demokratickú stranu. Nacionálny prvok je pri tejto strane viditeľný už od jej začiatkov. Pronárodným postojom sa prejavuje predovšetkým v otázkach medzietnických a medzištátnych vzťahoch, vo svojich názoroch na vývoj spoločnosti a pri uplatňovaní svojich plánov, čo vidieť aj vo vyhláseniach Borisa Zalu, ktorý tvrdil, že nová ideológia strany, ideológia tretej cesty, je zároveň aj novým hľadaním národného zmyslu slovenskosti.

V rokoch 2002-2006 sa strana prejavovala hlavne ako opozičná sila kritizujúca významné reformy vtedajšej vlády. SMER vtedy sľuboval veľké zmeny v prípade, ak im voliči umožnia dostať sa k moci. Práve v tomto období sú najsilnejšie populistické prejavy strany. Za populistickú sa dá označiť ich komunikácia s obyvateľstvom, kritika vlády, ako aj vytváranie návrhov na riešenie problémov v spoločnosti. Súčasťou získavania si podpory voličov boli aj ich prehlásenia nacionalistického charakteru. Vrcholom národnopopulistickej orientácie bolo predovšetkým vytvorenie vládnej koalície v roku 2006 s SNS.

Príčinou vytvorenia koalície SMER, SNS a HZDS, bola predovšetkým túžba mocenského charakteru. SMER vytvorenie takejto koalície zdôvodňoval vytvorením podmienok pre realizáciu sociálno-demokratickej politiky. V skutočnosti však táto koalícia dáva možnosť k posilneniu etnického nacionalizmu. Predstavitelia SNS totiž vyhlasujú agresívne až urážlivé výroky na predstaviteľov maďarskej či rómskej menšiny. To spôsobuje, že SMER je nútený sa k takýmto postojom vyjadrovať. SMER však väčšinou výroky SNS dobrovoľne nekritizuje. Reakciu spôsobuje až tlak médií a vtedy SMER tieto prejavy SNS ospravedlňuje, lebo podľa nich sú spôsobené politickými reprezentantmi maďarskej menšiny alebo predstaviteľmi Maďarska. Dôvodmi tohto správania sa SMERu je zachovanie mocenského postavenia.

Hoci je vystupovanie zástupcov týchto strán voči menšinám do istej miery odlišné, ich celkový pohľad na vecný obsah je často rovnaký.

Za predstaviteľa nacionálno-populistickej politiky je považované aj HZDS.

HZDS vo svojich začiatkoch ťažilo najmä z rozdelenia Česko-slovenska, kde sa prejavovalo ako zástanca záujmov Slovákov. V tejto strane totiž na začiatku 90. rokov existovalo sociálno-demokratické krídlo, ktoré predstavovali hlavne reformovaní komunisti z roku 1968. Títo predstavitelia boli zároveň silne národne orientovaní. Postupné politické oslabovanie viedlo k oslabovaniu krídla, ktoré bolo postupne zo strany vylúčené. Tento odchod však nespôsobil, že stranu HZDS aj naďalej nie je možné zaradiť medzi národno-populistické strany. Národno-populistické výroky totiž i naďalej zaznievajú, hoci treba poznamenať, že nie až tak často a z takou frekvenciou ako je to u SNS alebo SMER.^{xxxii} Zároveň sa HZDS neprejavuje ako významný štartér konfliktov v rámci etnických vzťahov, ale na druhej strane skôr na takéto situácie reaguje a zároveň tak ako to je aj v prípade SMERu, sa vo vecnej rovine vo väčšine prípadov zhoduje s SNS.

Aj napriek tomu, že od roku 2006 strany SMER, SNS a HZDS vytvárajú koalíciu, boli ich vzájomné vzťahy v minulosti značnejšie komplikované. V rokoch 2002 – 2006, kedy sa spoločne nachádzali v opozícii, odmietali HZDS a SMER predovšetkým ekonomickú politiku Dzurindovej vlády. Ale aj napriek tomu HZDS vystupovala ako strana, ktorá silne neodmietala hospodárske reformy vlády. Dalo by sa teda povedať, že týmto spôsobom HZDS čiastočne spolupracovala s SDKÚ. A práve toto mu vyčítal predovšetkým SMER. SNS ho na druhej strane zas kritizoval za ustupovanie od svojho národného programu.

Ďalším problémom bola súťaživosť medzi stranami pri získavaní voličov. Nepriaznivým faktorom sporov medzi stranami sú aj zložité vzťahy predstaviteľov strán. Dôvod je ten, že v SMERe pôsobia okrem iného aj bývalí členovia HZDS. Spory medzi lídrami sa prejavili

napríklad i pri prezidentských voľbách 2004, kde SMER a SNS podporovali Ivana Gašparoviča, bývalého člena HZDS, kedy na druhej strane HZDS presadzovalo do úradu prezidenta predsedu Vladimíra Mečiara.

Aj napriek konfliktom z minulosti boli tieto strany schopné zostaviť spoločnú koaličnú vládu a do istej miery zmiernili prejavy národného radikalizmu a s tým spojené prejavy agresie. Hlavným dôvodom bola predovšetkým obava z nepriaznivej medzinárodnej reputácie a etnických sporov a samozrejme silný záujem či túžba dostať sa k moci. Je však zvláštnosťou, že strana SMER oproti SNS zaznamenala posun k silnejšiemu presadzovaniu nacionálnych postojov. Pretože strana SNS na rozdiel od svojich nacionalistických vyhlásení z predchádzajúcich rokov zaostáva a práve SMER sa približuje k svojim postojom z rokov 2000 – 2006.^{xxxii}

6. Záver

Nárast populizmu je jedným z najvýraznejších javov v krajinách strednej Európy. V niektorých krajinách sa práve populistické strany stali súčasťou stranického systému a tak ako to je napríklad aj na Slovensku, sa dostali do dominantnej pozície. Takéto strany získavajú nesmiernu podporu, ktorá im dovoľuje presadzovať ich vlastné politické predstavy. Tieto strany môžeme označiť za populistické kvôli ich charakteru, programovému či hodnotovému, alebo ideovému zázemiu.

Napriek rozdielnym teóriám populizmu, tri strany - HZDS, SMER, SNS - vykazujú jasné populistické charakteristiky a to, že sú schopné a ochotné čiastočne meniť aj svoje ideologické zamerania aby sa udržali pri moci. V konečnom dôsledku, je to ich materiálne a mocenské postavenie, ktoré je dôležitejšie ako ich ideologická rétorika. Tá sa používa vždy aby oslovila voličov a spoločnosť, ktorá je stále náchylná prijať rétoriku a prehliadnúť skutočnú podstatu politického konania. Preto aj v blízkej budúcnosti populistické strany, alebo populistické metódy budú často využívané na získanie a udržanie politickej moci.

Cez komparáciu bolo snahou dostať sa k záveru, že sa môžu tieto strany nazvať populistické v súlade s teóriami o populizme. Je však zaujímavé, že tieto strany oslovujú rovnakú cieľovú skupinu, a hoci by sme očakávali silne napätie, dokážu navzájom spolu koexistovať. Dôvod je ten, že ich populizmus má rozdielny charakter a hlavne prebehol v inom období - HZDS v 90. rokoch, SMER po roku 2006.

7. Bibliografia

Abrahám S., Slovakia, T. Rakowska-Harmstone a Piotr Dudkiewicz eds.: *New Europe: the Impact of the First Decade* Vol.2

Bartovič L., Slovenská politická scána od rozdelenia ČSFR do volieb v roku 1998, Inštitú pro Evropsku politiku, EUROPEUM, zdroj:
http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=292

Canovan M., The people, Polity Press, New Yourk, 2005

Canovan M., Poplism, Harcourt Brace Jovanovich, New Your, 1981

Filadelfiová J., Voľby 1998, IVO, Bratislava, 1998

Hynčica P., SMER-SNS Dlhodobé ideové a stranické spojenectvú, Politologické revue, prosinec 2007

Kopeček L., Politické strany na Slovensku 1989-2006, centrum pro studium demokracie a kultury, 2007

Krastev I., Moment populizmu, Eurozine, zdroj: <http://www.eurozine.com/articles/2008-11-20-krastev-sk.html>

Krištofik M., Ideové a programové vymedzenie strany SMER, Stredoeurópske politické štúdie, zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=80>

Leško M., Mečiar a mečiarizmus, VMV, Bratislava, 1996

Malinov S., Úvahy o Bulharskom populizme, Eurozine, zdroj:
http://www.eurozine.com/articles/article_2008-11-20-malinov-sk.html

Marušiak J., Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou, Central European Political Studies, zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

Mesežnikov G., Národný populizmus na Slovensku, IVO, Bratislava, 2008

Rupnik J., Populism in Eastern central Europe, Eurozine, zdroj:
<http://www.eurozine.com/articles/2007-09-10-rupnik-en.html>

Skolkay A., Populism in Central Eastern Europe, Institute for human sciences, 2000

Todorov A., National populism versus democracy, Eurozine, zdroj:
<http://www.eurozine.com/articles/2008-06-19-todorovantony-en.html>

Zdroj: <http://www.hzds.sk/?mod=clanky&par=strana-historia-strany&menu=41>, História strany,
stiahnuté dňa: 5.2.2009

Vysvetlivky

---

i

ⁱⁱ Malinov S, Úvahy o Bulharskom populizme, Eurozine, zdroj: http://www.eurozine.com/articles/article_2008-11-20-malinov-sk.html

ⁱⁱⁱ Malinov S, Úvahy o bulharskom populizme, Eurozine, zdroj: http://www.eurozine.com/articles/article_2008-11-20-malinov-sk.html

^{iv} Malinov S, Úvahy o bulharskom populizme, Eurozine, zdroj: http://www.eurozine.com/articles/article_2008-11-20-malinov-sk.html

^v Todorov A, National populism versus democracy, Eurozine, zdroj: <http://www.eurozine.com/articles/2008-06-19-todorovantony-en.html>

^{vi} Rupnik J, Populism in Eastern central Europe, Eurozine, zdroj: <http://www.eurozine.com/articles/2007-09-10-rupnik-en.html>

^{vii} Krastev I, Moment populizmu, Eurozine, zdroj: <http://www.eurozine.com/articles/2008-11-20-krastev-sk.html>

^{viii} Krastev I, Moment populizmu, Eurozine, zdroj: <http://www.eurozine.com/articles/2008-11-20-krastev-sk.html>

^{ix} Kopeček L., Politické strany na Slovensku 1989-2006, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, str.143

^x Abrahám S., Slovakia, Abrahám S., Slovakia, T. Rakowska-Harmstone a Piotr Dudkiewicz eds.: *New Europe: the Impact of the First Decade* Vol.2, str. 264-268

^{xi} Bartovič L, Slovenská politická scéna od rozdelenia ČSFR do volieb v roku 1998, Inštitu pro Evropsku politiku, EUROPEUM, zdroj: <http://www.europeum.org/dispatch.php?aid=292>

^{xii} Abrahám S., Slovakia, Abrahám S., Slovakia, T. Rakowska-Harmstone a Piotr Dudkiewicz eds.: *New Europe: the Impact of the First Decade* Vol.2, str. 264- 268

^{xiii} História strany, Oficiálna stránka HZDS, Zdroj: <http://www.hzds.sk/?mod=clanky&par=strana-historia-strany&menu=41>

^{xiv} Leško M., Mečiar a mečiarizmus, Politik bez škrupúl, politika bez zábran, VMV, a. s Bratislava, 1996

^{xv} Leško M., Mečiar a mečiarizmus, Politik bez škrupúl, politika bez zábran, Str. 229, VMV, a. s Bratislava, 1996

^{xvi} Filadelfiová J., Voľby 1998, IVO, Bratislava, 1998

^{xvii} Filadelfiová J., Voľby 1998, IVO, Bratislava, 1998

^{xviii} Filadelfiová J., Voľby 1998, IVO, Bratislava, 1998

^{xix} Kopeček L., Politické strany na Slovensku 1989-2006, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2007, str. 109

^{xx} Marušiak J, Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou, Central European Political Studies, zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

^{xxi} Marušiak J, Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou, Central European Political Studies, zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

^{xxii} Marušiak J, Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou, Central European Political Studies, zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

^{xxiii} Marušiak J, Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou, Central European Political Studies, zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

^{xxiv} Krištofik M, Ideové a programové vymedzenie strany SMER, Stredoeurópske politické štúdie, zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=80>

^{xxv} Berlínska deklarácia, Euro Info, paragraf 5, zdroj: <http://www.euroinfo.gov.sk/index/go.php?id=1499>

^{xxvi} zdroj: <http://www.fekipc.estranky.cz/stranka/vyroky-politikov>

^{xxvii} zdroj: <http://www.fekipc.estranky.cz/stranka/vyroky-politikov>

^{xxviii} Mesežnikov G, Národný populizmus na Slovensku, IVO, Bratislava, 2008

^{xxix} Mesežnikov G, Národný populizmus na Slovensku, IVO, Bratislava, 2008, str. 9

^{xxx} Mesežnikov G, Národný populizmus na Slovensku, IVO, Bratislava, 2008, str. 11

^{xxxi} Mesežnikov G, Národný populizmus na Slovensku, IVO, Bratislava, 2008, str. 12

^{xxxii} Mesežnikov G, Národný populizmus na Slovensku, IVO, Bratislava, 2008, str.12